Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Viite: HE 300/2022 vp

Tehy ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista sekä varhaiskasvatuslain 53 §:n muuttamisesta

Esityksen mukaan nykyisten potilasasiamies/sosiaaliasiamies nimikkeiden sijaan otettaisiin käyttöön sukupuolineutraalit nimikkeet: potilasasiavastaava ja sosiaaliasiavastaava. Laissa potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista säädettäisiin potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan järjestämisestä sekä potilasasiavastaavan ja sosiaaliasiavastaavan riippumattomuudesta, kelpoisuudesta ja tehtävistä. Lisäksi laissa säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnassa.

Esityksen mukaan potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan järjestäisivät julkisen ja yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon, työterveyshuollon sekä varhaiskasvatuksen osalta hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki. Lisäksi HUS-yhtymä järjestäisi potilasasiavastaavien toiminnan järjestämänsä ja tuottamansa terveydenhuollon osalta. Valtio järjestäisi potilasasiavastaavien toiminnan valtion mielisairaaloissa annettavassa terveyden- ja sairaanhoidossa, Puolustusvoimien terveydenhuoltoyksikön järjestämissä ja tuottamissa terveyden- ja sairaanhoidon palveluissa ja Vankiterveydenhuollon yksikön järjestämissä ja tuottamissa terveyden- ja sairaanhoidon palveluissa. Lisäksi Työterveyslaitos järjestäisi potilasasiavastaavien toiminnan tuottamissaan terveyden- ja sairaanhoidon palveluissa.

Lain tavoitteena on edistää potilaan sekä sosiaalihuollon ja varhaiskasvatuksen asiakkaan oikeuksien ja oikeusturvan toteutumista parantamalla potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toimintaedellytyksiä ja riippumattomuutta sekä toiminnan laatua.

Uuden potilasasiavastaavia ja sosiaaliasiavastaavia koskevan lain myötä kumottaisiin nykyiset potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) säännökset potilasasiamiehestä ja sosiaaliasiamiehestä. Uuden lain olisi tarkoitus tulla voimaan 1.1.2024. Esitysluonnos liittyy pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan potilas- ja sosiaaliasiamiestoimintaa parannetaan.

Potilasasiavastaava ja sosiaaliasiavastaava –nimikkeet

Tehy pitää uusia, sukupuolineutraaleja nimikkeitä hyvinä.

Toiminnan järjestäminen

Tehy pitää tarkoituksenmukaisena, että potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminta järjestetään jatkossa pääasiassa hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän järjestämänä sekä erikseen valtion mielisairaaloissa, Puolustusvoimien terveydenhuollossa, Vankiterveydenhuollossa ja Työterveyslaitoksessa.
Esityksen sivulla 29 esitetyt perustelut liittyen erityisosaamiseen ja saavutettavuuteen puoltavat ehdotusta siitä, että potilasasiavastaavien toiminta järjestään jatkossa erikseen valtion mielisairaaloissa, Puolustusvoimien terveydenhuollossa, Vankiterveydenhuollossa ja Työterveyslaitoksessa.

Tehy ry
Vaihde +358 9 5422 7000
Tehy.fi

Potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien riittävyys ja vastuuhenkilön nimeämistä koskevat säännökset
Hyvinvointialueen on nimettävä potilasasiavastaavia ja sosiaaliasiavastaavia riittävästi suhteessa alueen asukaslukuun siten, että potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien palveluja on saatavilla potilaiden ja asiakkaiden palvelutarpeen mukaisesti. Hyvinvointialueen on lisäksi nimettävä potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan vastuuhenkilö. Samoin on valtion viranomaisen tai laitoksen ja Työterveyslaitoksen nimettävä potilasasiavastaavia riittävästi suhteessa terveydenhuollon palvelujensa potilasmäärään siten, että potilasasiavastaavien palveluja on saatavilla potilaiden palvelutarpeen mukaisesti.

Koska tarkkoja lukuja ei ole määritelty on huolehdittava siitä, potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien määrä tosiasiallisesti vastaa palvelun tarvetta. Resurssitarpeen laskemisperiaatteena ei voi pitää ainoastaan yhteydenottojen määrää. On tärkeää, että hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa tarkastellaan resurssien riittävyyttä ja rekrytoidaan tarvittava määrä potilas- ja sosiaaliasiavastaavia.

5 § Potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien riippumattomuus ja puolueettomuus
Esityksen mukaan olisi potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminta järjestettävä erillään muista sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen ja tuottamiseen liittyvistä tehtävistä. Ehdotus on kannatettava. Näkemyksemme mukaan olisi hyvä, että hyvinvointialueille luotaisiin yhtenäinen malli potilas- ja sosiaaliasiavastaavien sijoittumisesta hyvinvointialueiden organisaatioissa. Myös potilas- ja sosiaaliasiavastaavien esihenkilöiden tulisi ollaan erillään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen ja tuottamiseen liittyvistä tehtävistä riippumattomuus- ja puolueettomuus ristiriitojen välttämiseksi.

6 § Potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien kelpoisuus
Potilasasiavastaavan, ja sosiaaliasiavastaavan ja toiminnan vastuuhenkilön tehtävään olisi kelpoinen henkilö, jolla on tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja tehtävän edellyttämä tehtäväalan tuntemus. Ylemmällä korkeakoulututkinnolla tarkoitettaisiin yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa suoritettua ylempää korkeakoulututkintoa.
Tehy kannattaa ehdotettuja kelpoisuusehtoja ja pitää tärkeänä, että huomioidaan sekä yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa suoritetut tutkinnot. Tehy pitää myös tärkeänä 15 § siirtymäsäännöstä. Sen mukaan henkilö, joka toimii lain voimaan tullessa potilasasiamiehenä, olisi kelpoinen toimimaan potilasasiavastaavana sen estämättä, mitä 6 §:ssä säädetään. Siirtymäsäännöksellä turvattaisiin potilasasiamiesten mahdollisuus jatkaa tehtävässään uusista 6 §:ssä tarkoitetuista kelpoisuusvaatimuksista huolimatta, jos he toimivat tehtävässä lain voimaantullessa. Säännös koskisi työ- ja virkasuhteessa olevia potilasasiamiehiä sekä esimerkiksi ostopalvelusopimuksen perusteella työskenteleviä potilasasiamiehiä.

7 § Potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien palvelujen kieli
Esityksen mukaan potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien palveluissa saisi käyttää suomea ja ruotsia kaksikielisessä hyvinvointialueen viranomaisessa sekä Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän viranomaisessa. Asiakkaan tulee voida käyttää suomea ja ruotsia ilman tulkkausta siten, että häntä palvellaan hänen valitsemallaan kielellä. Yksikielisessä hyvinvointialueen viranomaisessa potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien palveluissa saisi käyttää hyvinvointialueen kieltä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että jos potilasasiavastaava tai sosiaaliasiavastaava ei hallitse henkilön käyttämää viittoma- tai muuta kieltä tai henkilö ei vammaisuuden tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on toiminnasta järjestämisvastuussa olevan sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien palveluja annettaessa.

Tehy pitää tärkeänä, että kaksikielisten hyvinvointialueiden potilasasiavastaavia ja sosiaaliasiavastaavia rekrytoitaessa huomioidaan kielitaitovaatimukset ja panostetaan kaksikielisten palvelujen tuottamiseen. Tehy pitää myös tärkeänä, että tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta huolehditaan. Tilanteet, joissa yhteydenotto potilas- tai sosiaaliasiavastaavaan on tarpeen, ovat usein sellaisia, että yhteisen kielen löytäminen on tärkeää yhteisen ymmärryksen muodostamiseksi ja tasavertaisen palvelun saamiseksi.

8 § Potilasasiavastaavan, sosiaaliasiavastaavan ja vastuuhenkilön tehtävät
Potilasasiavastaavan ja sosiaaliasiavastaavan tehtävät vastaisivat pitkälti nykyisiä potilasasiamiehen ja sosiaaliasiamiehen tehtäviä.

Uutena tehtävänä ehdotetaan potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan vastuuhenkilön tehtävää. Vastuuhenkilön tehtävänä on ohjata ja koordinoida potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toimintaa; kehittää osaltaan potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien osaamista ja toimintaa; seurata potilaiden ja asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä ja koota siitä yhdessä potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien kanssa vuosittain selvitys aluehallitukselle; sekä tehdä yhteistyötä eri sosiaali- ja terveydenhuollon ja varhaiskasvatuksen viranomaisten ja palveluntuottajien kanssa asiakkaan ja potilaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi.

Tehy pitää vastuuhenkilön tehtäviä tarpeellisena. Vastuuhenkilöiden yhdenmukainen toiminta lisää myös potilas- ja sosiaaliasiavastaavien yhdenmukaista toimintaa ja valtakunnallisesti tasalaatuista palvelua.

Rekisterinpitoa ja henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset (9 – 12 §)
Pykälässä 12 § todetaan, että rekisterinpitäjän on säilytettävä potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnan asiakirjoja ja lokitietoja 12 vuotta asian käsittelyn päättymisestä. Tehy pitää tarpeellisena tarkentaa mitä järjestelmiä 12 vuoden säilytysaika koskee.

Sosiaaliasiavastaava ja varhaiskasvatus
Esityksen 2 §:n mukaisesti on hyvinvointialueen tiedotettava potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien toiminnasta asukkailleen ja julkaistava potilasasiavastaavien, sosiaaliasiavastaavien ja vastuuhenkilön nimet ja yhteystiedot internetissä sekä muilla saavutettavilla tavoilla. Varhaiskasvatus on kuntien tai yksityisen palveluntuottajien toimintaa. Hyvinvointialueiden sosiaaliasiavastaavien on huolehdittava siitä, että asukkaat saavat myös varhaiskasvatuksen näkökulmasta tietoa sosiaaliasiavastaavan tehtävistä ja että varhaiskasvatus huomioidaan osana toimintaa. Tiedot sosiaaliasiavastaavan varhaiskasvatukseen liittyvistä tehtävistä tulee olla näkyvissä myös kunnan omissa tiedotuskanavissa.

On kuitenkin huomioitava, että varhaiskasvatus siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle vuonna 2013 eikä näin olleen ole enää osa sosiaalipalveluja. Toiminta varhaiskasvatuksen kentässä vaatii erityisosaamista ja esitämme että varhaiskasvatus erotetaan sosiaaliasiavastaavien työstä omaksi kokonaisuudeksi ja alan asiantuntijoiden tehtäväksi.

Lausunnossa on huomioitu seuraavien tahojen näkemyksiä:
Suomen Sairaanhoitajat ry
Suomen Röntgenhoitajat ry
Kuntoutusohjaajat ry

Helsingissä 10.1.2023

Millariikka Rytkönen
Puheenjohtaja
Tehy ry

Lisätietoja: Eva Siitonen, sosiaalipoliittinen asiantuntija, Tehy ry, eva.siitonen@tehy.fi